

МОВОЗНАВСТВО

Айдачич Д. (Київ–Белград, Україна–Сербія)
Про польського мовознавця Єжи Бартмінського

У статті представлено академічний шлях, наукову діяльність та головні теоретичні ідеї професора Єжи Бартмінського, етнолінгвіста, фольклориста, засновника люблінської школи когнітивної етнолінгвістики, засновника та головного редактора «Словника народних стереотипів і символів» та журналу «Етнолінгвістика».

Ключові слова: *Єжи Бартмінський, фольклористика, стилістика, етнолінгвістика, когнітивна лінгвістика, стереотипи, «Etnolingwistyka», «Słownik stereotypów i symboli ludowych».*

В статье представлена академическая, научная деятельность и главные теоретические идеи профессора Ежи Бартминьского, этнолингвиста, основателя люблинской школы когнитивной этнолингвистики, основателя и главного редактора «Словаря народных стереотипов и символов» и журнала «Этнолингвистика».

Ключевые слова: *Ежи Бартминьский, фольклористика, стилістика, етнолінгвістика, когнітивна лінгвістика, стереотипи, «Etnolingwistyka», «Słownik stereotypów i symboli ludowych».*

In article presents academic, research activities and principal theoretical ideas of professor Jerzy Bartminski, ethnolinguist, founder of the Lublin's School of Cognitive ethnolinguistics, the founder and editor «Dictionary of National Stereotypes and Symbols» and journal «Etnolingwistyka».

Key words: *Jerzy Bartmiński, folkloristics, stilistics, ethnolinguistics, cognitive linguistics, stereotypes, «Etnolingwistyka», «Słownik stereotypów i symboli ludowych».*

Польський лінгвіст і фольклорист Єжи Бартмінський народився 19 вересня 1939 року в Перемишлі, в родині залізничників Францішки і Мечислава Бартмінських. Воєнні роки малий Єжи провів у приходському будинку свого дядька в Банчалі Дольному. У місцях, де він ріс, жили українці, що вплинуло на інтерес Є. Бартмінського до відносин поляків зі східними слов'янами. У рідному Перемишлі закінчив лицей. Захоплений кінематографом, хотів стати режисером, але в 1956 році вступив на польську філологію в Університет Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні. Ще студентом був активістом у колі молодих філологів і свої перші тексти опублікував 1959 року в журналі «Лінгвіст». Магістерську роботу про мову творів Адольфа Дигасинського захистив 1961 року. Одразу після закінчення навчання отримав місце асистента Кафедри польської мови, де викладав з 1 жовтня 1961 року і аж до виходу на пенсію в 2009 із вченим званням професора і посадою завідуючого Відділення текстології та

граматики сучасної польської мови. Професор Бартмінський і сьогодні продовжує свою науково-педагогічну діяльність у проектах, «Етнолінгвістичному архіві», роботі над словником, з аспірантами та докторантами, у співпраці з колегами з інших країн.

Початок філологічної кар'єри Єжи Бартмінського пов'язаний із діалектологією. Перші польові дослідження він провів у люблінському воєводстві біля Замосця і Пулав. Брав участь у створенні атласу люблінських говорів під керівництвом Павла Смочинського. Молодий діалектолог проводив роботу і в Сілезії. Для «Словника польських діалектів Польської академії наук» підготував на основі зібраних матеріалів близько 49.000 карток, а в численних працях про мову й мову фольклору виклав його аналіз. У результаті діалектологічних досліджень виникли питання, які спонукали Єжи Бартмінського до вивчення проблем мовленнєвої стилізації, типів та еволюції стилізації й мови фольклору.

Під впливом Марії Ренати Маєнкової філолог починає займатися мовою фольклору, стильовими характеристиками тексту та його цілісності, що стає довготривалою темою його філологічних і фольклористичних досліджень. Єжи Бартмінський 1971 року захистив докторську дисертацію про мову фольклору під керівництвом завідуючого кафедри Леона Качмарєка, а 1973 року з'явилася монографія «Про мову фольклору» [3]. Дослідження мови польської народної поезії, відношення до мовлення й музики, техніки створення усного тексту наштовхнули Бартмінського на відкриття «народного поетичного інтердіалекту». Важливими для науковця, коло інтересів якого постійно розширюється, були контакти із вроцлавським колом, зібраним навколо фольклориста й антрополога культури Чеслава Хернаса. Саме Чеслав Хернас ініціював вивчення усних формул польської народної поезії під впливом тоді дуже впливової книги американського фольклориста Альберта Лорда «The Singer of Tales», адже вважалося, що вона пояснює загальні принципи усної творчості. До дискусії про формули, яка точилася на сторінках польського часопису «Народна література» (1975) за участі найвідоміших спеціалістів, приєднався й Бартмінський із позицією, що Лорд розглядає формули в занадто метричному аспекті.

Єжи Бартмінський, поряд із дослідженнями мови фольклору, розширив систематичне збирання матеріалу, тому з люблінськими колегами почав створювати картотеку (більше 60.000 карток) фольклорних записів, багату довідкову бібліотеку, а наприкінці вісімдесятих років і базу даних народних пісень із усіх книг фольклориста й етнографа Оскара Кольберга. На комп'ютері, який тоді був останнім чудом техніки, у спеціально замовленій програмі створена база, де можна було знайти всі слова, і яка й сьогодні функціонує на першому комп'ютері колишнього Відділення текстології та граматики сучасної польської мови, теперішнього «Етнолінгвістичного архіву».

У фольклористичних дослідженнях люблінського дослідника домінував

інтерес до принципів створення тексту, використання кліше та формул як характерних рис усного тексту, але відомості, здобуті пізніше, під час створення «Словника народних стереотипів і символів», були цінніші за найкраще диференційовані близьких формульних форм і споріднених жанрів у задокументованих матеріалах словника.

Лінгвіст Бартмінський засвоїв і розвинув антропологічну концепцію стилю й тексту, й видав абілітаційну працю «Про стилістичну деривацію. Мовлення у функції художньої мови» (1978) [2], використавши знання транспозицій народного мовлення в текстах писемної літератури.

Польським народним календарним пісням Єжи Бартмінський присвятив велику редакторську увагу – на основі записів десятиліттями створюваного діалектологічного й фольклористичного архіву Відділення текстології та граматики сучасної польської мови Люблінського університету підготував збірку «Колядування в Люблінському краї» (1986). Пізніше разом із Сулимою уклав антологію колядок з території цілої Польщу «Польські колядки» (1991), а самостійно – об'ємну антологію «Польські народні колядки» (2002)*. Найбільшу упорядницьку роботу Бартмінський вклав у багатотомне видання люблінських народних пісень, яке з'явиться протягом 2011 року. У всіх згаданих публікаціях майстерність упорядника знаходить своє відображення в досконалій концепції, турботі про деталі, приведенні варіантів, допоміжному матеріалові і коментарях. Значним внеском у галузь фольклористики є впорядкування наукового збірника «Folklor – sacrum – religia» (1995). Від заснування польського фестивалю фольклору в живописному містечку Казимежі на Віслі й аж до сьогодні, Бартмінський є членом журі, який вибирає найкращих музикантів та співаків народної музики. З часом цей фестиваль став не лише найбільш показовим місцем зустрічі виконавців і любителів народної музики, але й розкішним туристичним дійством.

Когнітивна дефініція. Антропологічне бачення народної культури у вивченні зв'язків між мовою й культурою, привело фольклористично спрямованого лінгвіста до відкриття мовної картини світу, що міститься в колективній свідомості носіїв польської мови, разом із діяльністю й розвитком методів когнітивної лінгвістики. У дослідженні «Лексикографічна дефініція та опис мови» [5] Єжи Бартмінський на прикладі визначення слова *свиня* зі словника В. Дорошевського порівняв різні способи наукової (таксономічної) і побутової концептуалізації дійсності. У лексико-семантичних дослідженнях науковець прагне розширити периферійне значення слова і відомості, включені до загальновідомого уявлення про світ, цим самим стикається з потребою

---

* *Polskie kolędy ludowe*. Antologia, Kraków: Universitas, 412 s. Представлення цієї антології опубліковане в українському збірнику «Діалектологічні студії», №3, 2003. – С.552-559.

точного визначення когнітивної дефініції, її чинників, способів формування і методів дослідження. Люблінська конференція «Конотація» (1985) і відповідно збірник рефератів, що на ній викладені (1988), разом із польським перекладом текстів Йорданської і Мельчука (1980), натхненні науковими настановами Ю. Апресяна, показали, що проблема значення окупає увагу багатьох лінгвістів. У збірці виданий і сьогодні важливий і часто цитований текст самого Бартмінського «Когнітивна дефініція як інструмент опису конотації» [6]. Авторіві близький редуційний компонентний аналіз, який А. Вежбіцька використовувала й найповніше розкрила в книзі «Лексикографія і концептуальний аналіз» (1985), але він не використовує її термін «семантичні примітиви», в той час, коли погоджується з поняттям «фасета». Порівняно з лексичним аналізом Вежбіцької, Бартмінський збудував багатший та більш строго структурований опис. Лінгвіст найближчими роками публікує тексти про гіперонім (1991) і семантичну дефініцію (із Р. Токарським, 1993), які далі втілюють етнолінгвістичне розуміння когнітивної дефініції, а також отримують форму теоретичних меж визначення, яке буде означене в «Словнику народних стереотипів і символів».

Засновник люблінської етнолінгвістичної школи разом із колегами на ряді тематичних конференцій, праці яких публікувалися у збірниках т.зв. білої (вроцлавської) і червоної (люблінської) серії*, підіймає проблеми, пов'язані з «мовною картиною світу», визначенням та формулюванням як чинників опису мовної картини світу. У той же час, на площині практичного аналізу, люблінське коло етнолінгвістів ускладнює фасетну структуру і зближує опис і спосіб аналізу записів до форми, що використовуватиметься в «Словнику».

Розширення корпусу мовного аналізу. Кар'єру лінгвіста і фольклориста Єжи Бартмінський розпочав із текстів і записів мовлення й усного тексту, спираючись на словниковий матеріал. З освоєнням когнітивної дефініції як основи етнолінгвістичних досліджень, статус словникових визначень змінений через їхню іншу спрямованість і відмінність, а також обмеженість відносно когнітивного визначення й історичну обумовленість. Новиною стало включення анкетних досліджень разом із використанням передових методів, про які йдеться в роботі Ути Квастхоф, а також їхні розробки в тексті про квантитативні критерії в дослідженні мовних стереотипів [7]. Метод анкетування, який раніше

---

* Бартмінський упорядкував у межах червоної серії 13 із 26 збірників (1, 3, 4, 5, 6, 9, 10-11, 14, 17, 19-20, 23), серед яких більшість пов'язана з питаннями когнітивної етнолінгвістики: про деривацію (т.1, 1981), конотацію (т.3, 1988), мовну картину світу (т.4, 1990), про дефініцію (т.5, 1993 із Р. Токарським), профілювання (т.9, 1998 із Р. Токарським), про точку зору (т.19-20, 2004 зі С. Небжеговською-Бартмінською та Р. Нічем), суб'єкт у мові й культурі (т.25, 2008 з А. Пайдзінською).

розуміли як соціологічний для дослідження громадської думки, є релевантним методом асоціативної, експериментальної і когнітивної лінгвістики. Бартмінський зі своїми колегами від 90-х років минулого століття провів ряд таких досліджень серед люблінських студентів, а їхнє значення схвально оцінили не лише лінгвісти, але й соціологи, політологи та психологи. Результати показують, що такі анкети розширюють мовний матеріал, зібраний іншими методами і вказують на найновіші мовні зміни. Професор Бартмінський прагне зібрати й проаналізувати мовний матеріал різного походження – системні, анкетні й текстуальні дані, які скорочено називає «САТ» і до яких додає матеріал із електронних мовних корпусів.

Стереотипи. У передмові до «Словника народних стереотипів і символів» виділяється спроба автора реконструювати традиційне польське уявлення про світ і людину методами етнолінгвістики і фольклористики. Перший стимул зробити такий словник виник із потреби в словниковій поетичних формул народних пісень, яку на славистичній фольклористичній конференції 1966 року обгрунтував Чеслав Хернас. Порівнюючи з текстами Єжи Бартмінського із періоду формування термінологічної системи, можна помітити, що поняття «формули-символа» змінилось на поняття стереотипу. Він визначав стереотип за допомогою складних дефініцій, щоб дійти до «усталеної (утвердженої) картини». У книзі «Словник народних мовних стереотипів. Пробне видання», опублікованій у Вроцлаві 1980 року, Бартмінський як автор концепції обгрунтував теоретичні основи словника і додав визначення *кося* і *сонця*. Більшість додатків у Пробному виданні з'явилися в рамках люблінського семінару під керівництвом ініціатора самого словника. Публікацію надіслали іноземним колегам і на основі позитивних відгуків і пропозицій проект почав розвиватися. Укладачеві і співробітникам особливо цінною була підтримка Микити Толстого, який високо оцінив таку ініціативу, що й стало початком довгої співпраці двох етнолінгвістичних кіл. У назві Пробного видання немає слова «символ», але воно з'являється в заголовках виданих книг люблінського етнолінгвістичного словника.

Поняття стереотипу в соціологію ввів американець Вольтер Ліпман (1922). Лінгвістичне оформлення стереотипу як ключового поняття люблінської етнолінгвістики спирається на праці Хіларі Патнама [15], який стереотип звільнив від властивостей пейоративного уявлення і надав йому особливостей конвенціонального бачення типового предмету.

Суспільними уявленнями, близькими до етнічних стереотипів, у Польщі займалися етнографи й соціологи тридцятих років минулого століття. Значним стимулом до вивчення стереотипів стала книга «Стереотипи й людська діяльність» соціолога та філософа Адама Шафа [17]. Єжи Бартмінський коригує його позиції, пов'язані з негативним розумінням стереотипу як упередження. Для етнолінгвіста стереотип – усталене

уявлення без попередньої позитивної його оцінки. Він займає радіальну й зональну структуру й може підлягати змінам.

«Словник народних стереотипів і символів» – це словник нового типу, з новим способом презентації словникових статей і об'ємним, але вибраним матеріалом, заснований на польській народній концептуалізації світу [16]. Вибір одиниць у люблінському словнику дуже селективний, зважаючи на те, що вони надзвичайно вичерпно опрацьовані. На відміну від словників, які походять від наукової категоризації реалій та явищ, в етнолінгвістичному словнику охоплюється багато значень, заснованих на категоризації носіїв мови, що нехтуються у таксономічних визначеннях. Опрацювання в межах фасета з відокремленою документацією робить можливим просте користування систематизованими текстами, які зведені до максимально однорідної форми. «Словник народних стереотипів і символів» задуманий у семи томах: 1) космос; 2) рослини; 3) тварини; 4) людина; 5) суспільство; 6) релігія; 7) час, простір, міри, кольори), а для кожного тому передбачено кілька книг. На сьогодні опубліковано дві книги першого тому, які охоплюють: небесні тіла (1996), землю, воду і підземелля (1999) [16].

Профілі стереотипу. До детальних досліджень психологів і лінгвістів, стереотипи в теорії вважалися загальними і всюди діючими позиціями. Значним зрушенням в теорії стереотипу стало їхнє розчленування і поділ на точки зору, зумовлений позиціями різних суб'єктів, які тому ж об'єкту надають по-різному забарвлених рис і властивостей. Іншу концепцію профілювання в когнітивно орієнтованій лінгвістиці відстоював Ланакер [див. 14], але Є. Бартмінський розвиває свою методологію, котра показала значні можливості в тлумаченні мовних і суспільних феноменів. Засновник люблінської школи когнітивної етнолінгвістики побачив слабкі сторони стереотипу як все- і загально діючого уявлення, тому систематично за участю цілого колективу почав займатися проблемами суб'єктивної точки зору, профілів і профілювання, які вказують на те, що Суб'єкт (який може бути й групою) формує своє усталене уявлення. Таким чином, створене широке коло прихильників явища, яке можна пояснити й розтлумачити у сфері соціально-психологічних процесів і спостерігати за їхніми мовними вираженнями. У цьому колі, з однієї сторони, знаходяться засади колективного створення, використання і перенесення стереотипів, але й вказується на суб'єктивну різномірність «особистих» стереотипів, залежно від позиції суб'єкту, аж до вкрай індивідуального бачення, про яке писав Бартмінський у праці в збірникові «Суб'єкт у мові й культурі» [12]. Мережа взаємопов'язаних понять (стереотип, точка зору, суб'єкт, профіль, профілювання, цінності) творить систему мовного відображення дійсності зі сторони окремої особи (чи групи) і є найвагомим внеском Єжи Бартмінського в когнітивну лінгвістику.

Аксіологія. У сучасній польській філології авторами досліджень про

цінності були Ядвіга Пузиніна, Томаш Кшешовський і Анджей Богуславський. Сам Бартмінський з реферату про батьківщину на конференції Варшавського університету (1986) розпочав своє довготривале дослідження мовних аспектів цінності. Аксиології присвячені праці про дім, народ та ін., а також два збірника люблінської «червоної серії», які він уклав: про назви цінностей (т.6, 1993, із М. Мазуркевич-Бжозовською) і про мову в колі цінностей (т.17, 2003). Бартмінський на другій конференції із циклу «Мова і культура» подав пропозицію укласти польський аксиологічний словник [8]. У межах дослідження мовної картини світу у європейських і слов'янських культурах, яке запропонував та ініціював Єжи Бартмінський, питання цінностей у слов'янських і, ширше, європейських мовах і культурах, перш за все, спрямовується до методології досліджень, а потім концентрується на словах, що означають вибрані цінності в різних мовах.

Бартмінський свідомий того, що лінгвісти не впливають на моделювання суспільних й індивідуальних цінностей, але переконаний, що лінгвістика може пропонувати надійні методи їх аналізу та змін. Доки списки цінностей етикетникам і проповідникам слугують опорою для зміни суспільства, з точки зору Бартмінського як філолога вони вказують на те, як люди однієї спільноти їх розуміють і називають.

Компаративістика. Бартмінський як полоніст, котрий обертається у славістичних колах, та як славіст, що славістичні принципи використовує в полоністиці, будучи головою Міжнародного славістичного комітету, зініціював компаративні дослідження явищ і цінностей у слов'янських мовах і культурах. Теоретичне питання, яке виникло з цього приводу, звучить: що дійсно можна визначити, за посередництвом якого елемента виконується таке порівняння. Автор прагне порівняти слова, які означають ключові цінності, широко використовуючи мовні джерела різного походження. Для Бартмінського головним є питання в задуманому дослідницькому проекті польських, слов'янських і європейських філологів – що має бути основою для порівняння споріднених слів у різних культурах.

Професор Єжи Бартмінський присвятив всю свою трудову діяльність Люблінському університету Марії Кюрі-Склодовської. Викладав студентам польської філології і бібліотечної справи. Керував численними семінарами, дисертаціями, проектами, настановляв чимало генерацій студентів і аспірантів, організовував конференції й упорядкував багато збірників у виданні свого Університету, створив «Етнолінгвістичний архів». Бартмінський – один із ініціаторів введення вивчення східнослов'янської філології (1991) в Університеті Марії Кюрі-Склодовської. Протягом двох років (1993-1995) був проректором зі студентських питань. Кілька років проводив заняття і в університеті рідного Перемишля. Як запрошений лектор, викладав протягом одного семестру в Лейпцизі. З 1992 року очолив Католицький фонд міжнародної підтримки КААД.

Великий працелюб і подвижник, Бартмінський – людина чудового академічного темпераменту. Він точно думає, відчуває нюанси в термінологічних лабіринтах, будує навколо себе креативну атмосферу, стимулює дух співпраці й обміну думками на конгресах, конференціях, семінарах, круглих столах.

Бартмінський польською мовою видав книги «Про мову фольклору» (1973), «Іноземні імена в польській мові» (1978 у співавторстві з Ізабеллою Бартмінською), «Фольклор – мова – поетика» (1990), «Мовні основи картини світу» (2006, 2007, 2009), «Стереотипи живуть у мові» (2007), «Текстологія» (2009, у співавторстві зі Станіславою Небжеговською-Бартмінською)*. Окремі тексти професора із Любліна опубліковані в перекладі на багатьох мовах. Російською видані вибрані праці Бартмінського «Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике» (2005), в межах збірника «Polska etnolingwistyka kognitywna» у Лідії Непоп-Айдачич найбільше текстів Єжи Бартмінського, англійською виданий збірник праць «Aspects of Cognitive Ethnolinguistics» (2009), що підготував Йорг Цинкен, а сербською опублікована вибірка досліджень Бартмінського «Језик – слика – свет. Етнолингвистичке студије» (2011, ред. Деян Айдачич). Єжи Бартмінський – творець концепції «Словника народних стереотипів і символів», укладач Пробного видання (1980) та двох книг (1996, 1999), засновник та головний редактор журналу «Etnolingwistyka», упорядник та співупорядник ряду збірок, серед яких «Współczesny język polski» (1993, 2001) і три поважні серії книг – вроцлавська «Język a kultura», люблінські збірники праць т.зв. червоної, а також зеленої серії «Współczesna polszczyzna».

Єжи Бартмінський мав особистий внесок у розвиток польської діалектології, вітчизняної та славистичної етнолінгвістики, когнітивної лінгвістики й лінгвістичної аксіології. Він чудовий організатор наукових проектів і досліджень, чітко оцінює проблеми та їхнє систематичне вирішення. Завдячуючи відкритості й присвяченню себе питанням мови й культури, він легко знаходить однодумців, послідовників і учнів, з радістю пише й публікує співавторські праці, які підтверджують його дар і схильність до співпраці. Професор Бартмінський пропонує допомогу не лише польським студентам, але й іноземним філологам для навчання в Університеті Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні. Поза академічним осередком, Бартмінський як громадянин – член руху Солідарності з початку 1980 років, створив рух «Солідарність сімей» і керує «Фондом солідарності сімей» (1992–2003).

Люблінські етнолінгвісти, найбільше завдячуючи Єжи Бартмінському, мають довготривалу співпрацю з іншими слов'янськими колегами, особливо з Москви та Єкатеринбурга. Разом із впливовими лінгвістами, з якими поділяє наукові інтереси, Анною Вежбіцькою, Юрієм Апресяном, Микитою Толстим, Ядвігою Пузиніною та ін., Бартмінський – один із провідних

---

* Бібліографічні дані про видання книг Є.Бартмінського знаходяться у бібліографії «Bibliografia adnotowana lubelskiego zespołu etnolingwistycznego (do roku 2009)» (2009).

славістів, котрий своїми відкриттями й даром організації наукових проєктів, дав стимул до пошуку нових шляхів вивчення мови й культури.

За видані книги й працю Бартмінський отримав багато нагород, переважно польських організацій і державних установ, серед яких премії Кольберга і Глогера, орден Золотого хреста «За заслуги» (1989) і Лицарський хрест ордену Відродження Польщі (1999). На честь Єжи Бартмінського його рідний університет видав два збірника праць: «У дзеркалі мови й культури» (1999) і «Стереотипи в мові й культурі» (2009).

Він був обраний академіком надзвичайно шанованої краківської Академії Мистецтв (PAU 2008), Євроазійської академії наук (1994), головою Етнолінгвістичної комісії Міжнародного комітету славістів. Єжи Бартмінський – керівник близько 300 магістерських праць і 17 докторських дисертацій. Його учні – численні спеціалісти, відомі в лінгвістичних і культурологічних колах: Ян Адамовський, Станіслава Небжеговська, Уршула Маєр-Барановська, Малгожата Бжозовська, Йоанна Шадура, Марта Новосад-Бакаларчик, Івона Б'єлинська-Гарджел та ін. Це шанований і часто запрошуваний рецензент, однаковою мірою з найкращими намірами й критикою.

Єжи Бартмінський своїми текстами, редакторською та педагогічною працею дав значний внесок у польську й славістичну діалектологію, текстологію, поетику польського фольклору, стилістику польської мови, теоретичні та анкетні дослідження цінностей у польській мові, польську когнітивну етнолінгвістику, порівняльну слов'янську етнолінгвістику й концептологію. Світлана Толстая написала:

Головна відмінність наукового принципу Єжи Бартмінського – інтегральність, цілісність розуміння мови й культури як явищ, які мають одного й того ж суб'єкта (носія), увага до цього суб'єкта, його погляду на світ. Бартмінський рішуче скасовує межі, що розділяють різні галузі гуманістичних знань: перш за все, кордони між діалектологією й фольклористикою, потім між лінгвістикою, фольклористикою й етнологією (культурною антропологією); він повертає філології її синтетичний характер, вбачаючи у слові вікно у світ [1, 9].

Час, який спричинив пришвидшене зникнення фольклору, призвів до втрати об'єкту, котрий фольклористика як наука вивчає. Посилення домінування світових мов, супроводжуване зменшенням значення національних дисциплін, частково відтісняє гумбольдтівський принцип культури й освіти, зрештою, академічна філологія у світі, де все вимірюється рентабельністю, зовсім згодом буде змушена захищати виправданість власного існування. У ситуації знецінювання гуманістичних дисциплін, Єжи Бартмінський вказує на шлях до захисту лінгвістики і на її можливий внесок в аналіз суспільних процесів, громадської думки, динамічних процесів комунікації між народами, спілкування, де важливу роль грають стереотипи та їхні профілі, на її внесок у розуміння суспільних процесів з точки зору мови. Тому діяльність Бартмінського та його пошуки аргументів на захист лінгвістики заслуговує особливої уваги, тим паче, що поле інтеграції, до якого він прагне, і європейське, і слов'янське.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Толстая С.М. Этнолингвистика Ежи Бартмиńskiego // Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике / Ежи Бартмиński. – Москва, 2005. – С. 9–20;
2. Bartmiński J. O derywacji stylistycznej (na przykładzie poetyckiego interdialektu folkloru i “gwary” w literaturze // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Językoznawcze. – 1978, z. 54. – s. 87–111;
3. Bartmiński J. O języku folkloru. – Wrocław, 1973;
4. Bartmińska I, Bartmiński J. Nazwiska obce w języku polskim. Problemy poprawnościowe. Słownik wymowy i odmiany. – Warszawa, 1978;
5. Bartmiński J. Definicja leksykograficzna a opis języka // Słownictwo w opisie języka / Red. Kazimierz Polański. – Katowice, 1984. – s. 9–21;
6. Bartmiński J. Definicja kognitywna jako narzędzie opisu konotacji słowa // Konotacja / Red. Jerzy Bartmiński. – Lublin, 1988, „Czerwona seria“, t. 3. – s. 169–185;
7. Bartmiński J. Kryteria ilościowe w badaniu stereotypów językowych, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. – t. 41, 1988. – s. 91–104; також: Bartmiński J. Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne. – Lublin, 2007. – s. 72–84;
8. Bartmiński J. Projekt i założenia ogólne słownika aksjologicznego // Język a kultura, t. 2. – Wrocław, 1989. – s. 293–312;
9. Bartmiński J. Folklor – język – poetyka. – Lublin, 1990.
10. Bartmiński J. Językowe podstawy obrazu świata. – Lublin, 2006, 2007, 2009;
11. Bartmiński J. Stereotypy mieszkają w języku. – Lublin, 2007;
12. Bartmiński J. Polifoniczność tekstu czy podmiotu? Podmiot w dialogu z samym sobą // Podmiot w języku i kulturze / Red. Bartmiński J. Anna Pajdzińska, Lublin, 2008, „Czerwona seria“, t. 25. – s. 161–183;
13. Bartmiński J., Niebrzegowska Bartmińska S. Tekstologia. – Warszawa, 2009;
14. Majer-Baranowska U. Dwie koncepcje profilowania pojęć w lingwistyce // Etnolingwistyka. – t. 16, 2004. – s. 85–109;
15. Putnam H. Mind, Language and Reality. Philosophical Papers, vol. 2, Cambridge, 1975;
16. Słownik stereotypów i symboli ludowych, Koncepcja całości i redakcja Jerzy Bartmiński, zastępcą redaktora Stanisława Niebrzegowska. – Lublin, 1996. – t. Kosmos. [cz.] 1. Niebo, światła niebieskie, ogień, kamienie; [cz.] 2. Ziemia, woda, podziemie, 1999.
17. Schaff A. Stereotypy a działanie ludzkie. – Warszawa, 1981.

Безпаленко А.М. (Київ, Україна)

Натяк як особливий тип гештальтвідношень у комунікативній ситуації

Стаття є продовженням серії статей автора, де комунікативна ситуація розглядається з позицій гештальт-теорії. У статті описується такий тип гештальтвідношень, як натяк. Стверджується, що при цьому типі гештальтвідношень вирішальним фактором для установлення порозуміння є збіг фігур у гештальті ситуації мовця і гештальті ситуації слухача.

Ключові слова: гештальт, фігура, натяк, розуміння.

Статья является продолжением серии статей автора, где коммуникативная ситуация рассматривается с позиций гештальт-теории. В статье описывается такой тип гештальтотношений, как намек. Утверждается, что при этом типе гештальтотношений решающим фактором для установления взаимопонимания является совпадение фигур в гештальте ситуации говорящего и гештальте ситуации слушателя.

Ключевые слова: гештальт, фигура, намек, понимание.